

Kincsek az értéktárakból

A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvényt 2012 tavaszán fogadta el az országgyűlés. A törvény értelmében a nemzeti értékek megóvandó értékek, azok azonosításában, rendszerezésében, adataik nyilvántartásba vételében és folyamatos frissítésében, gondozásában a megyei önkormányzatok működhetnek közre. Ezúttal is az értéktárakba felvett, ott nyilvántartott kincsek közül válogattunk.

Mohácsi Nemzetközi Néptáncfesztivál (Baranya Vármegyei Értéktár)

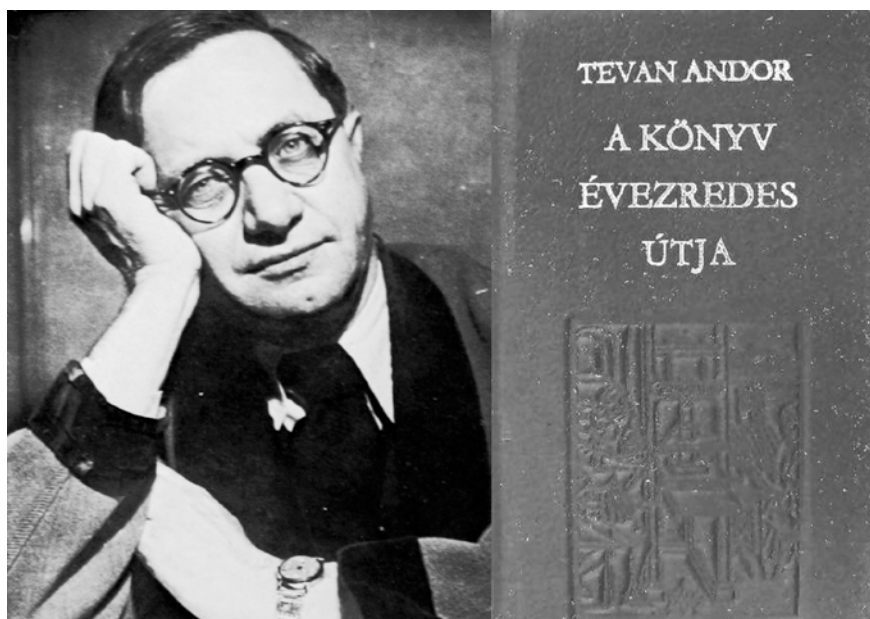
1996 óta minden év augusztusának kiemelkedő programja a négy napon át tartó Nemzetközi Néptáncfesztivál. A népszerű eseményen (annak nevéhez híven) a Mohács környékbeli néptánc csoportok mellett több külföldi népcsoport képviselői is rendszeresen részt vesznek. A fesztivál közönsége az eddigi években megcsodálhatta többek között a magyar, délszláv, bolgár, német, osztrák, makedón, román, török, olasz, francia, spanyol vagy portugál népek hagyományos tánc kultúráját. Az esemény gyakori vendégei a határon túlról érkezett magyar néptáncosok is. Az évek során szoros kapcsolatok alakultak ki a néptánc csoportok között, így lehetőség nyílt arra, hogy ne csak Magyarországon, hanem külföldön is megismerhessék a mohácsi néptánc hagyományokat.

Az első három napon a fesztivál együttese hosszabb önálló műsorral mutatkoznak be, majd a negyedik napon a város főutcáján és főterén látványos menettáncos felvonulást tartanak, amelyet az esemény fő látványosságának számító gálaműsor zár.

Az esti bemutató műsorok után a néptánc csoportok tagjai rendszerint nyitott táncpályát várják az érdeklődőket, akik itt számos, akár távoli nép táncait is elsajátíthatják.

Tevan Andor könyvművészeti és kiadói tevékenysége (Békés Vármegyei Értéktár)

Tevan Andor 1889-ben született egy kilencgyermekes csabai zsidó családnak negyedik gyermekeként. Édesapja, id. Tevan Andor 1903-ban Békéscsabán átvette Lepage Lajos könyv- és papírkereskedését. A bolthoz tartozott egy lábbal taposó téglasajtó, amelyet apró nyomtatványok,

névjegyek, meghívók előállítására használtak. Az ekkor 14 éves ifjabb Andor, hogy megfelelő jártasságot és képzettséget szerezzen a nyomdászat területén, a bécsi Graphischer Lehr- und Versuchsanstalt grafikai iskolában tanult két évig. Visszatérve szülővárosába átvette apjától a műhely vezetését, és könyvkötészetre alkalmas nyomdává fejlesztette. A cég fellendülését az 1910-es évek hozták, amikor a könyvkiadói tevékenységre került a hangsúly. Könyveket, könyvsorozatokat indított útjára, megismertette olvasóival a világirodalom klasszikusait. A borítókat és belső grafikákat is ő tervezte. Nyomdájában sajtótermékek is készültek (Békéscsaba és Vidéke, Csabai Napló, Békésmegyei Népszava, Békéscsaba és Vidéke). Utóbbi lapnak társszerkesztője, majd felelős szerkesztője is volt. Az 1930-as évek gazdasági válsága miatt a könyvkiadás mellett csomagolóanyag-gyártással kezdtek foglalkozni. 1944. április 3-án harminckét baloldali gondolkodású férfival együtt letartóztatták, majd egy Bécs környéki lágerbe deportálták. A koncentrációs táborból 1945. április 20-án szabadult. Hazatérése után még az évben újraindította és az 1949-es államosításig üzemeltette nyomdáját, s folytatta a könyvkiadást. Az államosítást követően az Ifjúsági Könyvkiadó munkatársaként dolgozott. A Tevan nyomdát 1963-ban egyesítették a Kner Izidor által 1882-ben alapított gyomai nyomdával. Az egyesített vállalat a Kner Nyomda nevet vette fel, székhelye Békéscsaba lett.

Tevan Andor 1955-ben októberében hunyt el. Nem sokkal a halála után (még az évben) jelent meg A könyv évezredes útja című műve.

Petrovics-mészárszék (Bács-Kiskun Vármegyei Értéktár)

Dunavecse egyik nevezetessége *Petőfi* Sándor apja, *Petrovics* István egykori mészárszéke, melyet 1841 és 1844 között bérelt. A „Kis lak” még ma is áll.

A költő elszegényedett szülei Szabadszállásról költöztek ide négy évre, ahol fiuk többször is meglátogatta őket. 1844-ben több mint két hónapot töltött velük. *Petőfi* azonban soha nem ebben a házban szállt meg, hiszen csak egy szoba volt benne, a többi helyiséget elfoglalta a mészárszék. Ottlétekor *Nagy* Pál házának egyik szobáját kapta meg. *Petőfi* pápai diákként 1842-ben rokonával és diáktársával, *Orlai Petrics* Somával kétszer egy hétre ment haza a szüleihez. 1843 májusában már Pozsonyban volt, onnan üzent haza a Távoból című verssel: „Kis lak áll a nagy Duna mentében”. Hosszú távollét után, keserves másfél évvel a háta mögött, 1844 húsvétján kopogtatott újra a „Kis lak” ajtaján. (Ezt a kopogtatást idézi föl a magyar líra anyaverseinek egyik legszebb darabja, a Füstbe ment terv.) Ez volt az utolsó és leghosszabb vecsei tartózkodása, ekkor írta első szerelmes verseit *Nagy* Zsuzsikához. Összesen harminc költeménye köthető Dunavecsehez, köztük az Egy estém otthon, a Meredek a pincegádor, a Vizen, A faluban utcahosszat, Deákpályám, a Gazdálkodási nézeteim, majd a néhány hét múlva Pestről hazaküldött, szülőkért aggódó István öcsémhez című verses levele.

Az egykori mészárszék jelenlegi formájában is nagyrészt a XIX. századi stílusjegyeket őrző, nádfedeles épületében múzeum működik, ahol többek között eredeti állapotban lelhető fel *Petőfi* Sándor apjának bárdja és *Nagy* Zsuzsika kancsója is.

Az andai híd (Győr-Moson-Sopron Vármegyei Értéktár)

Mosontarcsa (Andau) Burgenlandban található az osztrák-magyar határon. A településtől nyolc kilométerre a Hanság-csatornán volt egy fahíd. Az 1956-os forradalom során elmenekült kétszázezer magyar közül tízezrek (egyes becslések szerint 60-70 ezren) – amíg a szovjet

hadsereg 1956. november vége felé le nem rombolta – ezen a hídon jutottak a szabad világba. Visszaemlékezők szerint a menekülteket az osztrák oldalon meleg étellel és itallal fogadták.

A hidat eredetileg az ezen a határvidéken fekvő területeket megművelő gazdák építették a szántóföldek könnyebb megközelítésére az 1940-es évek első felében. Az andai hírhoz már az 1940-es évek közepén is keserű események kötődtek. A magyarországi német lakosság kényszer-kitelepítésekor a kegyetlenkedések és visszaélések miatt a környékbeli németek jelentős számban menekültek el ezen a hídon keresztül. Magánúton kerestek új lehetőséget Ausztria szovjetek által megszállt övezetén keresztül.

A hidat 1996-ban a forradalom évfordulója alkalmából építették újjá, az eredeti dokumentumok alapján. A kivitelezést az osztrák hadsereg végezte, a faanyagot a magyar kormány biztosította. A Hansági-főcsatornán átívelő, 1996-ban átadott 7 méter hosszú és 2 méter széles, fából készült andai hidat, mely ma történelmi emlékhely, azóta úgy újították fel, hogy a faanyagokat kiváltották rajta. A Schengeni Övezethez csatlakozásunk óta szabadon átjárható.

Kulturfest – Német nemzetiségi kulturális fesztivál *(Komárom-Esztergom vármegye Értéktára)*

A Komárom-Esztergom vármegyében működő német nemzetiségi ének-, zene- és tánckarok fesztiválja. A rendezvényt 1995 óta kétfévente, más-más vármegye svábok lakta településén szervezik az adott település német nemzetiségi önkormányzatával és a KEM Német Önkormányzatok Szövetségével közösen.

A fellépő népviseletes csoportok felvonulásával kezdődik a rendezvény. Általában egy vagy több zenekar kíséri a menetet, amelyben a csoportok és a települések nevével feliratozott táblákkal vonulnak a résztvevők. A műsorvezető minden csoportot bemutat a színpadon.

A megjelent csoportok száma általában 15-20, de gyakran ennél is nagyobb, ami esetenként több száz, a német nemzetiségi hagyományokat aktívan ápoló tagot, résztvevőt jelent. A fesztiválra érkezett nézők a vármegyében működő kultúrcsoportok színvonalas előadásain túl a településekre jellemző autentikus viseletekben gyönyörködhetnek, illetve élvezhetik a helyi nyelvjárást. A csoportok ilyenkor gyakran cserélnek kottákat, lesnek el fortélyokat, tanulnak egymástól. Jó alkalom nyílik kapcsolatok építésére és ápolására, találkozásokra és ismerkedésre, vagy csak egyszerűen a beszélgetésre. A települési rendezvényekkel ellentétben itt nemcsak az egyes járások, régiók csoportjai találkoznak, hanem az egész vármegyéből érkeznek fellépők.

A fesztivál célja, hogy az egész vármegye német nemzetiségi lakosságát megszólítsa, mozgósítsa, ezzel erősítse a nemzetiségi identitást,

az összetartozást. A fellépő csoportok a vármegye kulturális életének tevékeny résztvevői. Az esemény a táncosok mellett jelentős nézőközönséget is vonz. Ez a vármegye egyik legnagyobb német nemzetiségi rendezvénye.

Csángó Fesztivál – Értékmentő Kulturális Műhely (*Jász-Nagykun-Szolnok megye Értéktára*)

A Csángó Fesztivált 34 évvel ezelőtt, 1990-ben alapította Papp Imre, a Jászság Népi Együttes alapító művészeti vezetője és felesége, Péterbence Anikó. Azzal a céllal, hogy általa olyan komplex adatgyűjtő, rendszerező, oktató, a szellemi örökséget gyakorlatban is mozgósító, értékmentő műhely létesüljön, amely erősíti a magyar nemzeti azonosságtudatot itthon és külföldön. Amely ezáltal hozzájárul a magyar népi kultúra hazai és nemzetközi népszerűsítéséhez.

A Csángó Fesztivál szakmai háttérét kezdettől fogva a nagy múltú Jászság Népi Együttes biztosítja, amely szervezője a fesztiválhoz kapcsolódó egyéb programoknak is: a Nemzetközi Táncház- és Zenésztábornak, továbbá a Magyar-Magyar Konferenciának. A fesztivál és a körülötte kialakult széleskörű szakmai műhely rendkívül sokat tesz a moldvai, a gyimesi, a barcasági csángók, valamint a történelmi viharok során elszakadt nemzetrészek és a diaszpórában élő magyar etnikum kultúrájának megismeréséért, ápolásáért és megőrzéséért. A nemes kezdeményezés igen közkedvelt hagyományörző programsorozattá vált, és minden év augusztusában ezeket vonz a jászok fővárosába, Jászberénybe.

Sajátos csömöri tót népviselet (*Csömöri Települési Értéktár*)

A budapesti piacok sajátos alakjai azok a népviseletbe öltözött asszonyok, akik zöldséget, gyümölcsöt és egyéb mezőgazdasági termékeket árulnak. Közülük is kitérnének széles szoknyájukkal, fejviseletükkel és színes öltözködéssel a csömöriek. A Budapest közvetlen közelében fekvő Csömör a XVIII. században szlovákokkal települt be, akik a mai napig a nyelvükön kívül megőrizték népi kultúrájuk néhány elemét, melyek közé tartozik az öltözet is. Csömör lakosságának szociális struktúrája foglalkozásuktól függött, a vagyoni és szociális különbségek a vallási hovatartozással is (katolikusok, evangélikusok) összefüggtek.

A katolikus lakosságot nagyrészt németek és szlovákok alkották. A múltban a németek főként a szőlőket birtokolták, később a gyümölcsösökre tértek át, a szlovák földművesek zöldséget termesztettek.

Kézzel írott német-magyar egyházi énekeskönyv 1865-ből (*Pest Vármegyei Értéktár*)

Az összes különbség – nemzetiségi, vallási, szociális és vagyoni – bizonyos mértékig, főként a második világháborúig az öltözetben is megmutatkozott.

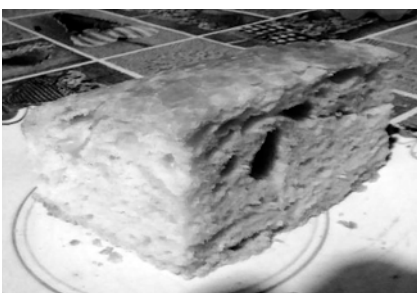
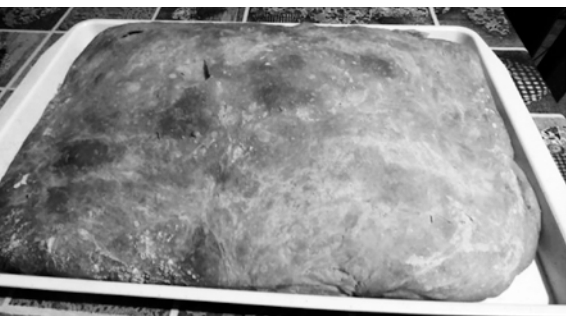
Ezután a hagyományos öltözet háttérbe szorul, és lassan mindenki városi öltözetet kezd viselni. A népviseletben járó földművesektől, a szlovákoktól a múltban is eltérő viseletben jártak az iparosok, akik „jobban éltek és többet engedhettek meg maguknak”. Városiasan öltöztek. Nem maradtak el mögöttük a németek sem, akik közül sokan Pesten dolgoztak. A szlovák lakosság viszont parasztosan öltözött, népviseletet hordott. A csömöriek szerint a környező szlovák településeken elenyésző különbségekkel azonos népviseletet hordtak a cinkotai, a kistarcsai és kerepesi lakosok.

A sajátos csömöri népviselet napjainkig fennmaradt a településen, hiszen közel harminc asszony (a mamikák) napi rendszerességgel hordják az alkalomhoz illő viseletüket. Az ő segítségükkel és a faluban felkelhető népviseleti magángyűjtemények bemutatásával hű képet kaphatunk elődeik viseleti szokásairól, mindennapi életéről.

Walter Rozina volt az, aki az 1860-as évek közepén legszebben énekelt az újhartyáni katolikus templomban. Ezt a képességét vette észre és értékelte nagyra Johann Gombár, a község akkori kántortanítója. 1865-ben saját kezűleg állított össze egy német és magyar nyelvű szövegeket egyaránt tartalmazó énekeskönyvet Rozina számára.

A kódexmásolókat megszégyenítő szépségű könyv nem csupán hiba nélkül tárja elénk a korabeli egyházi énekeket, páratlan gondossága és odafigyelése írásművészeti teljesítményként is kiemelkedő hagyaték. Az énekeskönyv ma az újhartyáni Hornyák család féltett kincse, amely családi örökségként szállt nemzedékről nemzedékre. Hornyákék jóvoltából a kiemelkedő kulturális értéket, a hely- és egyben kortörténeti énekeskönyvet gondosan helyreállították és népszerűsítették, melynek révén a megyei kulturális örökségben is elfoglalhatta méltó helyét.

Kelt bodag, a cigányok kenyere (*Apátfalvi Települési Értéktár*)

Ez a bodag nem az általános szóhasználat szerinti bodag, vagyis sűrű, kemény, kopogós, élvezhetetlen étel, hanem könnyű, finom réteges, sós kenyérféle. Lovári nyelven a bodag bokolyi. Napjainkban a különféle rendezvényeken, fesztiválokon sütve nagyon kedvelt, főleg melegen finom.

Akik rendszeresen sütik, nem mérnek semmit, hanem érzik, hogy miből mennyit kell tenni bele, mikor pont jó az állaga, vagyis se nem puha, se nem túl kemény. Van azonban rá recept is, hogy más is meg tudja sütni, ha akarja.

Elkészítéséhez a következők szükségesek: 1 kg liszt, 1 csomag élesztő, 1 evőkanál só. A hozzávalókat egy közepes vajlingba tesszük, összekeverjük, majd langyos vízzel bedagasztjuk. Letakarjuk, meleg helyre tesszük. Mikor a tészta megkelt, deszkára lisztet szórunk és ráborítjuk. Kézzel széthúzzuk, majd langyos disznózsírral meglocsoljuk. Négybe összehajtjuk és tíz percig kelni hagyjuk. Újból kihúzzuk, újból zsírozuk és megint négybe hajtjuk. A széleit szépen eligazítjuk. Magas peremes tepsibe tesszük, amit előtte kizsíroztunk. Öt perc pihentetés után betesszük a sütőbe sülni. A tetejét szabadon hagyjuk. Mikor megsült, ruhára tesszük ki a tepsiből. Vízzel, kézzel megmosdatjuk és a ruhába betekerjük. A kész bodag akár 15-20 centi magas is lehet, ha jól dolgozik az élesztő. Leveles, ritka, könnyű és finom kenyérféle, tepsi alakú. Négyzetesre szelve eszik.

Az apátfalvi cigányok ősi kenyere ez, csak a cigányok készítik így. Mindenki szereti és az elkészítése nem igényel nagy tudást. Laktató, olcsó tésztaféle, kenyérféle, amely a bolti kenyér megjelenésével sajnos már ritkábban kerül az asztalra. Hagyományát azonban megőrzik és rendezvényeken gyakorta kínálják.

Bucsui busójárás (*Bucsui Települési Értéktár*)

A Vas vármegyei községben 1976-ban rendezték meg az első busójárás, amikor is Lackó Jenő, a helyi képviselőtestület tagja vetette fel az ötletét. Ő ugyanis mohácsi származású, s megfelelő kapcsolatokkal rendelkezett ahhoz, hogy az ottani sokác közösségből (a horvátok népcsoportja) meghívhassanak a farsangi rendezvényükre busókat. A felvetést sokan támogatták, s azóta is februárról februárra a teleket a mohácsi busók és hozzájuk kapcsolódó helyiek felvonulásával, sokác lányok táncprodukcióival és az ugyancsak ekkor tartott hagyományos bucsui bolondesküvő résztvevőivel úzik el.

„Láttál-e már álarcosat, / ördögfarkas bolondokat, / kik máskor Mohács utcáit járják, / most majd falunkat kórálják” – szól az alkalmi klapancia, amivel a közönséget hívják. Az esemény időnként bőgőtemetéssel is társul. A helybeliek szóösszevonással Bucsujárásnak is szívesen nevezik a komoly idegenforgalmi látványosságnak számító rendezvényt.

Olasz gránitfejtő (*Sukorói Települési Értéktár*)

A Fejér vármegyei Sukoró határában, a Gyapjaszsáktól nem messze, az ingókó melletti villanyoszloptól induló kis ösvény vezet az erdőbe, ahol pár száz méternyi séta után található meg az Olasz kőfejtő sziklája. A helyben honos legenda szerint, Mátyás király idején a budai vár reneszánsz átalakításait megvalósító itáliai, többségükben velencei építőmestereket fehérvári munkálatokra vezényelték. Amikor átvonultak a ma Velencei-tó néven ismert állóvíz mellett, beleszerettek a tájba. Királyi megbízatásuk végeztével itt hozták létre új otthonukat a mai Velence város területén. Továbbra is gyakorolt mesterségükhöz a közeli hegység legközelebbi területén (Sukoró) fedeztek fel, s működtetettek egy kőbányát.

A Velencei-hegység fő tömegét karbon gránit adja, mely a Variszkuszi-hegységrendszer kialakulása során keletkezett. Létrejöttét a kétszáznyolcvan millió évvel ezelőtti zajlott vulkánikus tevékenység során lassú kihűléssel gránittá szilárdult szilícium-dioxidban gazdag magmának köszönheti. A külszíni kőfejtőben a gránitnak több változata is megtalálható, aplitok, pegmatitok, valamint a gránit málladéka, gránitmurva is előfordul itt. Amikor a Székesfehérvárra vivő műutat készítették, e kőfejtő gránitját használták fel az út alapozására.

Az évszázada elhagyott, használaton kívüli bányahely ma már csak turistalátványosság, melyet szívesen keresnek fel, mivel az Olasz gránitfejtő sziklakupacai szabadon megmászhatók.

(h)

